

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Лазарєва О. В.

Економіка землекористування

методичні рекомендації до вивчення дисципліни
для студентів спеціальності 193 Геодезія та землеустрій
галузі знань 19 «Архітектура та будівництво»

Методичні рекомендації

Випуск 435

Миколаїв – 2024

УДК 332.2/.3(076)

Л17

*Рекомендовано до друку факультетом економічних наук
Чорноморського національного університету імені Петра
Могили (протокол №3/1 від 22 грудня 2023 р.).*

Рецензент:

Шворак А. М., д-р екон. наук, професор, професор кафедри агрономії Луцького національного технічного університету.

Л17

Лазарева О. В. Економіка землекористування : метод. рек. до вивчення дисципліни для студентів спец. 193 Геодезія та землеустрій галузі знань 19 «Архітектура та будівництво» / О. В. Лазарева. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. – 80 с. – (Методична серія ; вип. 435).

У методичних рекомендаціях представлено тематичний план лекцій та практичних занять, словник ключових понять, тести, контрольні запитання та практичні завдання, які використовуються для перевірки знань студентів.

Методичні рекомендації розраховані для викладачів та студентів вищих навчальних закладів спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій», слухачів системи післядипломної освіти, керівників, спеціалістів та тих, чия діяльність пов'язана із опанування ключових аспектів економіки землекористування.

УДК 332.2/.3(076)

ISSN 1811- 492X

© Лазарева О. В., 2024

© ЧНУ ім. Петра Могили, 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема 1. Теоретичні основи економіки землекористування.....	6
Тема 2. Земельні ресурси, їх склад, характеристика та особливості використання	9
Тема 3. Економічні відносини власності у землекористуванні.....	13
Тема 4. Ефективність використання земель.....	17
Тема 5. Земельна рента як показник прибутковості землі.....	21
Тема 6. Плата за землю.....	24
Тема 7. Грошова оцінка земельних ділянок.....	27
Тема 8. Наукові основи формування землекористування.....	31
Тема 9. Еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організацій.....	35
Тема 10. Економічна оцінка збитків і втрат у землекористуванні, зумовлених вилученням земель та обмеженнями в їх використанні	39
Питання до модульної контрольної роботи.....	43
Задачі для розв'язання	49
Навчально-наочні матеріали.....	55
Список рекомендованої літератури.....	75

ВСТУП

В умовах сьогодення економічний розвиток землекористування має бути спрямований на підвищення рівня розвитку еколого-економічної та соціальної сфер на селі. Досягнення позитивних змін в економіці має спиратися на пожвавлення та модернізацію існуючих галузей, враховуючи при цьому досвід країн Європи, що неодмінно сприятиме як обґрунтуванню, так і безпосередньому запровадженню нових підходів щодо перебудови економічної сфери в умовах фінансової та соціально-політичної кризи, що особливо відчутно в теперішній час.

Дуже важливо в контексті вивчення пріоритетів розвитку землекористування окреслити пріоритети та важливі напрямки випереджаючого розвитку національного виробництва, що сприяло б не лише спонуканню закордонних інвесторів вкладати довготривалі інвестиції в національну економіку України, а й отриманню прибутку для проведення розширеного виробництва у післявоєнний період.

У зв'язку з цим на порядку денному стоїть необхідність вивчення такої дисципліни студентами спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій», як «Економіка землекористування».

Метою вивчення курсу є вивчення теорії і практики функціонування землекористування, вивчення його економічної складової як важливої частини сфери підприємницької діяльності та територіальних громад, вивчення методів оптимізації та оцінки ефективності формування різних типів землекористування.

Завданнями дисципліни є:

- вивчення сутності, функцій, змісту та організації землекористування;
- аналіз сучасного законодавства, методичних, нормативних і інших правових документів, які регламентують економіку землекористування;
- вивчення методів оптимізації та оцінки ефективності формування різних типів землекористування, їх інвестиційної привабливості, важливості прийняття землевпорядних рішень в процесі здійснення виробничої діяльності;
- здійснення оцінки ефективності формування землеволодінь і землекористувань та впорядкування їх території в процесі землеустрою;
- обґрунтування необхідності планування землекористування ринкового типу, тлумачення їх вибору по критеріях соціальної і еколого-економічної ефективності.

Дисципліна «Економіка землекористування» відноситься до циклу нормативних основних компонентів циклу професійної підготовки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- поняття, сутність і предмет економіки землекористування;
- сутність економічних відносин власності у землекористуванні;
- систему показників ефективності сільськогосподарського землекористування;
- економічну природу рентних відносин;
- основи функціонування орендних відносин у землекористуванні;
- механізм здійснення оцінки земель.

вміти:

- здійснювати еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організації;
- здійснювати землевпорядне забезпечення землекористування;
- визначати грошову оцінку земельних ділянок;
- обґрунтовувати системи сівозмін;
- здійснювати економічну оцінку збитків і втрат у землекористуванні, що зумовлені вилученням земель та обмеженням у їх використанні.

Структура методичних рекомендацій відображає зміст навчальної програми курсу «Економіка землекористування» та підпорядкована меті найповнішого розкриття предмета курсу, реалізації його основних завдань.

Методичні рекомендації розраховані для викладачів та студентів вищих навчальних закладів спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій», слухачів системи післядипломної освіти, керівників.

До кожної теми подаються контрольні запитання, які допомагають закріпити та поглибити теоретичні та практичні знання, отримані студентами в процесі вивчення навчального матеріалу.

Тести призначені для самоконтролю та перевірки набутих знань.

Тема 1. Теоретичні основи економіки землекористування

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ, студенти повинні знати:

- предмет та завдання курсу, що вивчається;
- наукові методи та принципи землекористування;
- роль міжнародних організацій у вивченні засад економіки землекористування;
- вихідні положення концепції економіки землекористування.

вміти:

- обґрунтовувати роль і місце економіки землекористування з урахування викликів сьогодення;
- розрізняти види землекористування;
- правильно класифікувати особливості землі як базису проживання, як природного ресурсу, як просторового базису розміщення об'єктів нерухомості, як засобу виробництва, як об'єкту соціально-економічних зв'язків, як об'єкту нерухомості.

План лекційного заняття:

- 1.1. Сутність економіки землекористування.
- 1.2. Землекористування як економічна категорія.
- 1.3. Принципи землекористування.
- 1.4. Роль землекористування в різних сферах життєдіяльності людини та його місце в ринковій системі економіки.

План групового заняття:

- 1.1. Розкрийте зміст поняття «економіка» та «економіка землекористування». Що спільного і що відмінне у цих поняттях?
- 1.2. Які методи економічних досліджень властиві науці «Економіка землекористування»?
- 1.3. Розкрийте мету і завдання економіки землекористування.
- 1.4. На які види поділяється природокористування? Яке місце займає землекористування у складі видів природокористування?
- 1.5. Які є види землекористування і що лежить в основі такого поділу?
- 1.6. Розкрийте особливість землі як головного засобу виробництва у сільському та лісовому господарстві.

- 1.7. Охарактеризуйте землю як базис проживання, як природний ресурс, як просторовий базис розміщення об'єктів нерухомості, як засіб виробництва, як об'єкт соціально-економічних зв'язків, як об'єкт нерухомості.
- 1.8. Дайте визначення понять «раціональне землекористування» та «охорона земель». Що спільного у цих поняттях?
- 1.9. Розкрийте сутність принципів землекористування за земельним законодавством.
- 1.10. Яку роль відіграє принцип поєднання особливостей використання землі при формуванні вимог і правил землекористування?
- 1.11. Розкрийте суть принципу цільового використання земель на сучасному етапі.
- 1.12. Чи дотримується принцип забезпечення рівності прав на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави на землю? Обґрунтуйте свою відповідь.

Тести для самоконтролю

1. Наука про розподіл, раціональне та ефективне використання земельних ресурсів, наука про організацію охорони землі та підвищення її родючості – це:	а) економіка природокористування
	б) економіка землекористування
	в) економіка землеустрою
	г) економічна рента
2. Система економічних, організаційних, виробничих і правових відносин із приводу землекористування, яка базується на законодавчих і нормативних актах, що регулюють управління використанням та охороною земель різного цільового призначення та спрямована на оптимізацію землекористування з метою одержання бажаного комерційного або соціального ефекту – це:	а) завдання економіки землекористування
	б) об'єкт економіки землекористування
	в) суб'єктивний підхід до системи економічних взаємовідносин
	г) предмет економіки землекористування
3. Процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові частини – це:	а) метод синтезу
	б) метод індукції
	в) метод аналізу
	г) метод дедукції
4. Сукупність засобів і предметів праці, які використовуються	а) предмети праці
	б) виробничі ресурси

Економіка землекористування

людьми в процесі виробництва матеріальних благ – це:	в) просторовий засіб розміщення продуктивних сил
	г) засоби виробництва
5. Назвіть основні якості землі як об'єкту соціально-економічних відносин:	а) земля як об'єкт господарської діяльності
	б) земля як виробничий ресурс
	в) земля як товар
	г) земля як об'єкт нерухомого майна
6. Дослідження економічних закономірностей розподілу та використання земельних ресурсів суспільством з метою задоволення своїх потреб, дотримуючись при цьому їх раціонального використання та охорони – це:	а) раціональне землекористування
	б) землеустрій
	в) завдання економіки землекористування
	г) система управління земельними ресурсами
7. Частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами – це:	а) землекористування
	б) земельні ресурси
	в) приватна власність
	г) земельна ділянка
8. Які існують форми власності на землю?	а) комунальна
	б) змішана
	в) державна
	г) приватна
9. Що є основою багатокладності сільського господарства?	а) користування землею
	б) розвиток продуктивних сил
	в) наявність різних форм власності на землю
	г) виробничі відносини
10. Назвіть множинні предмети, які відображені в категорії земля?	а) водні об'єкти
	б) простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки
	в) ліси та багаторічні насадження
	г) поверхневий (грунтовий) шар

Тема 2. Земельні ресурси, їх склад, характеристика та особливості використання

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ, студенти повинні знати:

- структуру земельного фонду країни;
- категорії земель, класифікацію угідь;
- структуру управління земельними ресурсами;
- стан земельного фонду країни;
- особливості системи управління земельними ресурсами.

вміти:

- встановлювати управління земельними ресурсами;
- використати набуті знання з управління земельними ресурсами при проектуванні і моделюванні організаційних систем управління земельними ресурсами;
- давати оцінку заходів системи управління земельними ресурсами;
- встановлювати тенденції розвитку системи управління земельними ресурсами на території України, в регіонах, на підприємствах.

План лекційного заняття:

- 2.1. Характеристика земельних ресурсів України.
- 2.2. Розподіл земельних ресурсів за категоріями.
- 2.3. Розподіл земельних ресурсів за власниками землі і землекористувачами.
- 2.4. Трансформація землекористування.
- 2.5. Організація раціонального використання й охорони земель.
- 2.6. Особливості використання земельних ресурсів за власниками і землекористувачами.

План групового заняття:

- 2.1. Розкрийте суть понять «земельні ресурси» та «земельний фонд». Охарактеризуйте структуру земельного фонду України.
- 2.2. Що таке «родючість»? Назвіть її види.
- 2.3. Охарактеризуйте склад земель України за категоріями.
- 2.4. Як розподіляється земельний фонд за формами власності та землекористувачами?
- 2.5. Розкрийте суть трансформації землекористування в Україні.

- 2.6. Розкрийте суть поняття «раціональне використання земель». Як вказане поняття пов'язане з термінами «ефективне землекористування» та «охорона земель»?
- 2.7. Що таке «ефективність»? Охарактеризуйте її види.
- 2.8. Розкрийте суть економічних показників ефективності використання земель сільськогосподарських підприємств. Чим ці показники відрізняються від показників ефективності використання земель несільськогосподарського використання?
- 2.9. Охарактеризуйте інтенсивний та екстенсивний шляхи розвитку підприємств.
- 2.10. Які показники використовують для визначення економічної ефективності використання земель несільськогосподарських галузей?
- 2.11. Дайте характеристику сучасним організаційно-правовим формам землекористування.

Тести для самоконтролю

1. Встановлений правовий режим, умови і межі використання земель для конкретних цілей – це:	а) цільове призначення земель
	б) характер використання земель
	в) характер використання земельного фонду
	г) нормування земель
2. За характером використання земельного фонду у виробничому процесі розрізняють такі групи земель:	а) землі сільськогосподарського призначення
	б) землі приватної власності
	в) землі несільськогосподарського призначення
	г) землі державної власності
3. Відношення площі сільськогосподарських угідь до загальної земельної площі – це:	а) рівень освоєння земель
	б) коефіцієнт оборотності земель
	в) коефіцієнт придатності земель
	г) рівень сільськогосподарського освоєння земель
4. Відношення площі ріллі до площі сільськогосподарських угідь – це:	а) рівень розораності сільськогосподарських угідь
	б) рівень придатності земель
	в) рівень освоєності земель
	г) коефіцієнт експлуатації земельних ресурсів
	а) консервація земель

5. Здатність ґрунтів задовольняти потребу рослин у воді та поживних речовинах – це:	б) водопроникність ґрунту
	в) екологізація ґрунту
	г) родючість ґрунту
6. Послідовне впровадження нових форм земельних відносин, методів та технологій використання й охорони земель, виконання управлінсько-виробничих та інших рішень, які дають змогу підвищити ефективність використання земельних ресурсів з одночасним збереження природного середовища і його поліпшення на відповідних рівнях носить назву:	а) екологібезпечне землекористування
	б) екологізація землекористування
	в) пріоритетне землекористування
	г) дбайливе землекористування
7. Природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та органічно пов'язаних із землею природних компонентів носить назву:	а) деградація ґрунтів
	б) виснаження земель
	в) деградація земель;
	г) дефляція ґрунту
8. Наукова обґрунтованість і найбільша доцільність використання земель з одночасним додержанням екологічних правил їх охорони носить назву:	а) ефективність землекористування
	б) раціональність землекористування
	в) корисний ефект від землекористування
	г) злагожденість землекористування
9. Система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель	а) недопущення порушення ґрунтів
	б) агробіоценоз
	в) охорона земель
	г) охорона ландшафтів

Економіка землекористування

лісгосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення носить назву:	
10. Назвіть основне завдання охорони земель?	а) обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування
	б) захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб
	в) попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів
	г) забезпечення та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель

Тема 3. Економічні відносини власності у землекористуванні

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ, студенти повинні знати:

- що являє собою теорія власності на землю;
- як здійснювалось реформування земельних відносин;
- етапи земельної реформи;
- як здійснюється набуття прав власності на земельні ділянки.

вміти:

- кваліфіковано орієнтуватись у сучасному механізмі функціонування ринку землі;
- обґрунтовувати завдання та напрями земельної реформи;
- обґрунтовувати способи набуття права власності на земельні ділянки;
- обґрунтовувати механізм припинення права власності на земельні ділянки.

План лекційного заняття:

- 3.1. Економічна теорія власності на землю.
- 3.2. Реформування земельних відносин.
- 3.3. Етапи земельної реформи.
- 3.4. Регулювання ринку землі.
- 3.5. Набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення.
- 3.6. Набуття права власності на земельні ділянки на підставі цивільно-правових угод.
- 3.7. Припинення права власності на земельні ділянки.

План семінарського заняття:

- 3.1. Розкрийте суть поняття «власність» та визначте його структуру.
- 3.2. Охарактеризуйте основні аспекти власності.
- 3.3. Охарактеризуйте виникнення й основні етапи еволюції відносин власності.
- 3.4. Охарактеризуйте форми власності. Які форми власності на землю існують в Україні?
- 3.5. Які існують способи набуття права власності на земельні ділянки громадянами України?

- 3.6. Які існують способи набуття права власності на земельні ділянки юридичними особами?
- 3.7. Розкрийте основні етапи реформування земельних відносин в Україні.
- 3.8. Дайте визначення поняттю «земельна реформа».
- 3.9. Розкрийте завдання та напрями земельної реформи.
- 3.10. Розкрийте особливості регулювання ринку сільськогосподарських земель в європейських країнах.
- 3.11. Охарактеризуйте основні напрями регулювання ринку землі в Україні.

Тести для самоконтролю

1. Назвіть суб'єктів права власності на землю?	а) іноземні громадяни
	б) держава, яка реалізує це право через відповідні органи державної влади, – на землі державної власності
	в) громадяни та юридичні особи – на землі приватної власності
	г) територіальні громади, які реалізують це право безпосередньо або через органи місцевого самоврядування
2. Землі, які належать на праві власності територіальним громадам сіл, селищ, міст, є:	а) приватною власністю
	б) комунальною власністю
	в) спільною власністю
	г) державною власністю
3. Комплекс заходів, спрямованих на перебудову земельних відносин через роздержавлення земель, утвердження різних форм власності на неї та розвиток нових організаційних форм господарювання на селі, що функціонують на приватній власності носить назву:	а) земельні відносини
	б) реформування земельних відносин
	в) земельна реформа
	г) перерозподіл земель
4. Що є основним завданням реформування земельних відносин?	а) проведення обліку і аналізу клопотань підприємств, установ, організацій про надання їм земель для ведення підсобного

	сільського господарства, колективного садівництва й городництва
	б) перерозподіл земель з одночасним наданням їх у довічне успадковане володіння громадянам, постійне володіння сільськогосподарським підприємствам, а також у користування з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатокладної економіки, раціонального використання й охорони земель
	в) закріплення визначених земельних ділянок за відповідними землевласниками та землекористувачами
	г) обґрунтування потреб у земельних ділянках підприємств, установ і організацій, які станом на 1 листопада 1990 р. мали у користування ділянки для сільськогосподарських та несільськогосподарських цілей
5. Який фонд земель є державною власністю і призначений для подальшого їх перерозподілу й використання за цільовим призначенням, тобто у сільському господарстві?	а) комунальний
	б) державний
	в) резервний
	г) приватний
6. Стартова ціна продажу земельних ділянок на електронних торгах не може бути нижчою від:	а) експертної оцінки землі
	б) нормативної грошової оцінки
	в) ринкової ціни
	г) конкурсної ціни
7. Переважне право на придбання земельної ділянки мають:	а) співвласники земельної ділянки
	б) територіальні громади, на території яких знаходяться земельні ділянки

Економіка землекористування

	в) орендарі чи особи, які використовують земельну ділянку або її частину на підставі цивільно-правових договорів
	г) власники суміжних земельних ділянок
8. Громадяни України не набувають права власності на земельні ділянки на підставі:	а) внесення земельних ділянок її засновниками до статутного капіталу
	б) приватизації земельних ділянок, що були раніше надані їм у користування
	в) безоплатної передачі із земель державної і комунальної власності
	г) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами
9. Яка специфіка землі як товару особливого виду?	а) незамінність
	б) довговічність
	в) фізична обмеженість
	г) часткова зношеність
10. Які способи набуття права власності на земельні ділянки юридичними особами?	а) прийняття спадщини
	б) внесення земельних ділянок її засновниками до статутного капіталу
	в) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими угодами
	г) виникнення інших підстав, передбачених законодавством

Тема 4. Ефективність використання земель

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ, студенти повинні знати:

- показники стану використання земельних ресурсів;
- економічні показники сталого розвитку сільськогосподарського землекористування;
- екологічні показники сталого розвитку землекористування;
- натуральні показники ефективності використання землі;
- вартісні показники ефективності використання землі;
- як розраховується рівень сільськогосподарського виробництва.

вміти:

- розраховувати рівень інтенсивності використання земельних ресурсів;
- розраховувати економічну ефективність використання землі;
- використовувати на практиці узагальнюючі показники рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва;
- використовувати на практиці показники економічної інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

План лекційного заняття:

- 4.1. Сутність ефективності та економічного ефекту.
- 4.2. Ефективність землекористування.
- 4.3. Основні положення ефективності землекористування.
- 4.4. Принципи визначення ефективності.
- 4.5. Система показників ефективності сільськогосподарського землекористування.
- 4.6. Система показників ефективності несільськогосподарського землекористування.
- 4.7. Система показників інтенсифікації землекористування.
- 4.8. Оптимізація землекористування.
- 4.9. Система показників оптимізації використання земель.

План групового заняття:

- 4.1. Розкрийте суть поняття «раціональне використання земель».
- 4.2. Як вказане поняття пов'язано з термінами «ефективне землекористування» та «охорона земель»?
- 4.3. Що таке «ефективність»?

Економіка землекористування

- 4.4. Охарактеризуйте види ефективності.
- 4.5. Розкрийте суть економічних показників ефективності використання земель підприємств.
- 4.6. Охарактеризуйте інтенсивний та екстенсивний шляхи розвитку підприємств.
- 4.7. Розкрийте поняття та мету інтенсифікації.
- 4.8. Охарактеризуйте основні показники інтенсифікації використання землі.
- 4.9. У чому полягає суть та за якими показниками розраховується оптимізація землекористування?
- 4.10. Яким чином розміри землекористування пов'язані з рівнем оптимізації землекористування?
- 4.11. Які показники використовують для визначення економічної ефективності використання земель несільськогосподарських галузей?
- 4.12. Розкрийте суть екологізації землекористування.
- 4.13. Які показники застосовуються для оцінки екологічного стану агроландшафтів і сільськогосподарського землекористування?

Тести для самоконтролю

1. Яке використання земель з урахуванням, взаємодії та взаємозалежності всіх природних факторів, навколишнього середовища та з урахуванням інтересів суспільних (державних), територіальних громад, юридичних осіб та громадян?	а) комплексне
	б) раціональне
	в) екологічнобезпечне
	г) збалансоване
2. Цільове (дозволене) й комплексне використання, відповідно до якого досягається баланс (найоптимальніше, пропорційне й гармонічне зіставлення) між ефективністю використання земель та екологічними вимогами носить назву:	а) ефективне використання земель
	б) емерджентне використання земель
	в) раціональне використання земель
	г) заплановане використання земель
3. Таке співвідношення між ресурсами й результатами виробництва, відповідно до якого отримують вартісні показники ефективності виробництва – це:	а) соціальна ефективність
	б) економічна ефективність
	в) екологічна ефективність
	г) збалансована ефективність

4. Яка з видів ефективності відображає здатність підприємства виробити цей обсяг продукції, використовуючи мінімум ресурсів або виробити якнайбільше продукції, використовуючи таку кількість ресурсів?	а) технологічна
	б) соціальна
	в) технічна
	г) екологічна
5. Яка з видів ефективності характеризується як результат взаємодії факторів виробництва, що характеризує досягнуту продуктивність живих організмів, які використовуються у сільському господарстві як засоби виробництва, врожайність культур з одиниці посівної площі, продуктивність худоби і птиці, вихід валової продукції з одиниці площі?	а) екологічна
	б) вартісна
	в) натуральна
	г) технологічна
6. Яка з видів ефективності відображає результативність від вкладення коштів у ресурси, а її показниками є дохід на одиницю земельної площі, прибуток на 1 грн інвестицій, сукупність інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь?	а) інноваційна
	б) інвестиційна
	в) економічна
	г) емерджентна
7. Яка система показників використання землі як природного ресурсу включає характер землекористування?	а) сільськогосподарська освоєність
	б) лісистість
	в) комплексність
	г) рівень урбанізованих та індустріальних територій
8. Еколого-економічна ефективність використання сільськогосподарських угідь – це:	а) додатковий чистий дохід після впровадження землеохоронних заходів
	б) здатність отримати максимальний обсяг високоякісної продукції, зберігаючи та відновлюючи при цьому природні властивості ресурсів за видами з мінімальними затратами

Економіка землекористування

	в) результативність від вкладення коштів (інвестицій) у ресурси
	г) співвідношення пов'язаних з інвестиціями витрат і результатів, що показують економічні переваги одних інвестицій над іншими
9. До показників ефективності сільськогосподарського виробництва відносять:	а) грошові надходження від реалізації продукції на одиницю площі
	б) валовий дохід
	в) рівень урожайності основних сільськогосподарських культур
	г) валове виробництво
10. Які показники найбільш широко визначають економічну ефективність використання землі і дають змогу порівнювати та об'єктивно оцінювати рівень використання земельних ресурсів у господарствах, які спеціалізуються на виробництві різних видів продукції?	а) натуральні
	б) вартісні
	в) комплексні
	г) факторні

Тема 5. Земельна рента як показник прибутковості землі

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ,

студенти повинні знати:

- економічну природу рентних відносин;
- види земельної ренти;
- яким чином рента пов'язана з ціною землі та орендною платою;
- механізм утворення земельної ренти.

вміти:

- розрізняти диференціальну ренту I та диференціальну ренту II;
- обґрунтовувати механізм утворення монопольної ренти;
- обґрунтовувати механізм утворення абсолютної ренти;
- охарактеризувати рентний характер земельних відносин.

План лекційного заняття:

- 5.1. Економічна природа рентних відносин.
- 5.2. Види земельної ренти.
- 5.3. Рентний характер земельних відносин.

План групового заняття:

- 5.1. Розкрийте економічну природу рентних відносин.
- 5.2. Розкрийте сутність земельної ренти.
- 5.3. Яким чином рента пов'язана з ціною землі та орендною платою?
- 5.4. Розкрийте рентний характер земельних відносин у сільському господарстві.
- 5.5. Розкрийте рентний характер земельних відносин у населених пунктах.
- 5.6. Розкрийте рентний характер земельних відносин у несільсько-господарських галузях.
- 5.7. Розкрийте суть, причини виникнення та механізм утворення земельної ренти.
- 5.8. Розкрийте суть, причини виникнення абсолютної земельної ренти.
- 5.9. Розкрийте суть, причини та механізм виникнення монопольної земельної ренти.
- 5.10. Розкрийте суть, причини виникнення диференціальної земельної ренти.

Тести для самоконтролю

1. Як називаються відносини між землевласником, орендарем і найманим працівником з приводу створення, розподілу і привласнення надлишкового над середнім прибутку?	а) відносини покупця і продавця
	б) комерційні
	в) прибуткові
	г) рентні
2. Назвіть характерні риси землі як головного засобу і предмета праці в аграрному виробництві?	а) обмеженість придатних для використання ділянок землі
	б) відмінність у їх природній і економічній родючості
	в) місце розташування щодо ринків збуту продукції
	г) умови для створення споживчої вартості
3. Ціна землі – це:	а) капіталізована земельна рента
	б) $(\text{рента} / \text{норма позичкового відсотка}) \times 100 \%$
	в) базова цінність землі як ресурсу, що бере участь у виробництві продукту
	г) це те, що формує орендар
4. Дохід, який отримують землевласники, реалізуючи власність на землю – це:	а) економічна рента
	б) земельна рента
	в) абсолютна
	г) монопольна
5. Як називається рента, що характеризує економічну форму реалізації монополії приватної власності на землю, що передбачає сплату власникові за ділянку землі незалежно від її родючості й розташування, а також комплекс відносин економічної власності, які виникають при її створенні між орендарями і найманими працівниками?	а) монопольна рента
	б) диференціальна рента II
	в) абсолютна земельна рента
	г) диференціальна рента I
6. Яка з рент характеризує відносини економічної власності між власниками земель різної	а) диференціальна рента
	б) монопольна рента
	в) комерційна рента

якості та розташування (а також орендарями) і найманими працівниками з приводу привласнення новоствореної вартості і передусім додаткового чистого продукту через механізм ціноутворення з урахуванням платоспроможного попиту населення?	г) рента між найманими працівниками
7. Надлишок додаткової вартості над середнім прибутком, тобто додатковий продукт, який створюється не лише у сільському господарстві, а і в інших галузях виробництва – промисловості, торгівлі, будівництві тощо є:	а) умовою формування земельної ренти б) джерелом абсолютної ренти в) умовою утворення абсолютної ренти г) умовою створення диференціальної ренти
8. Яка з видів рент утворюється в окремих галузях та ділянках землі на основі монопольно високих цін на створені в них товари й виражає відносини між власниками та користувачами таких ділянок і покупцями товарів?	а) монопольна рента б) диференціальна рента I в) диференціальна рента II г) абсолютна рента
9. Яка з видів рент утворюється внаслідок додаткових вкладень підприємцем-орендарем коштів у одну і ту саму ділянку землі, що сприяє збільшенню врожайності, підвищенню продуктивності праці?	а) абсолютна рента б) диференціальна рента I в) диференціальна рента II г) надлишкова рента
10. За умов монопольної приватної власності на землю абсолютна рента утворюється:	а) на всіх земельних ділянках б) на кращих за економічною родючістю землях в) на кращих за природною родючістю землях г) на кращих за місцем розташування землях

Тема 6. Плата за землю

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ,

студенти повинні знати:

- що таке платність землекористування;
- що таке земельна рента;
- як здійснюється оподаткування землі;
- сутність функціонування рентних відносин;
- які фактори впливають на розмір орендної плати за землю.

вміти:

- застосовувати компетентний підхід у механізмі функціонування орендних відносин у землекористуванні;
- охарактеризовувати принципи встановлення орендної плати за земельні ділянки;
- обгрунтовувати механізм платності землекористування.

План лекційного заняття:

- 6.1. Платність землекористування та її вплив на регулювання системи використання й охорони земель.
- 6.2. Рента – основа встановлення розмірів плати за землю.
- 6.3. Земельний податок.
- 6.4. Економічні та правові основи функціонування орендних відносин у землекористуванні.
- 6.5. Орендна плата за земельні ділянки і принципи її встановлення.

План групового заняття:

- 6.1 Розкрийте суть поняття платності землі в Україні.
- 6.2 Охарактеризуйте ренту як основу встановлення розмірів плати за землю.
- 6.3. Охарактеризуйте природно-ресурсну ренту як складову суспільного доходу.
- 6.4. Поясніть сутність функціонування рентних відносин в Україні.
- 6.5. Розкрийте сутність законодавчого регулювання платності землекористування.
- 6.6. Охарактеризуйте суть та основні складові податку на землю.
- 6.7. Які розміри ставок земельного податку та що є основою їх встановлення?
- 6.8. Охарактеризуйте принципи встановлення орендної плати за земельні ділянки.

- 6.9. Які фактори і яким чином впливають на розміри орендної плати в Україні?
- 6.10. Надайте характеристику структурним елементам орендної плати.

Тести для самоконтролю

1. Законодавчо встановлений платіж за використання землі і володіння нею, який сплачується у вигляді земельного податку чи орендної плати – це:	а) земельна рента
	б) плата за землю
	в) земельний податок
	г) монопольна рента
2. Обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів – це:	а) земельна рента
	б) диференціальна земельна рента
	в) земельний податок
	г) абсолютна земельна рента
3. Економічна категорія, що характеризує будь-який дохід, який регулярно отримується з землі, майна, капіталу і безпосередньо не залежить від підприємницької діяльності – це:	а) рентний дохід
	б) рента
	в) диференціальна рента I
	г) диференціальна рента II
4. Що є єдиною основою для визначення обсягів платності землекористування?	а) рентний дохід
	б) диференціальна рента I
	в) рента
	г) диференціальна рента II
5. Обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів носить назву:	а) плата за землю
	б) орендна плата
	в) абсолютна земельна рента
	г) земельний податок
6. Що є базою оподаткування земельного податку?	а) нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до встановленого порядку, та площа земельних ділянок

Економіка землекористування

	б) нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до встановленого порядку
	в) площа земельних ділянок
	г) експертна грошова оцінка земельних ділянок
7. Засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності – це:	а) оренда землі
	б) суборенда землі
	в) емфітевзис
	г) право оренди земельної ділянки
8. Розмір орендної плати за землю повинен залежати від таких факторів як розмір земельної ділянки, її конфігурація, протяжність фронтальної лінії, інженерне облаштування, інженерно-геологічні умови, місцерозташування. Вони носять назву:	а) адміністративні
	б) економічні
	в) фізичні
	г) ринкові
9. Розмір орендної плати за землю повинен залежати від таких факторів як рівень цін і доходів, ризиків, обсяги вкладень на поліпшення землі та земельні поліпшення. Вони носять назву:	а) адміністративні
	б) економічні
	в) ринкові
	г) обмежуючі
10. Які існують форми орендної плати за землю?	а) грошова
	б) змішана
	в) ринкова
	г) натуральна

Тема 7. Грошова оцінка земельних ділянок

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ,

студенти повинні знати:

- що таке землі сільськогосподарського призначення;
- що таке землі населених пунктів;
- землі несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів;
- методичні підходи до оцінки землі;
- чинники, які впливають на вартість земельної ділянки.

вміти:

- розраховувати нормативну грошову оцінку земель;
- розраховувати вартість одного квадратного метра земель населеного пункту;
- використовувати на практиці порядок нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення;
- правильно використовувати методичні підходи до оцінки землі.

План лекційного заняття:

- 7.1. Основні поняття оцінки земель.
- 7.2. Види оцінки земель.
- 7.3. Природно-сільськогосподарське районування як основа оцінки земель.
- 7.4. Бонітування ґрунтів.
- 7.5. Економічна оцінка ґрунтів.
- 7.6. Законодавче забезпечення землеоціночних робіт.

План групового заняття:

- 7.1. Охарактеризуйте сутність видів оцінки землі.
- 7.2. Розкрийте суть поняття «бонітування ґрунтів».
- 7.3. Охарактеризуйте зміст бонітування ґрунтів.
- 7.4. Охарактеризуйте завдання бонітування ґрунтів.
- 7.5. Що покладено в основу складання шкал бонітету ґрунтів?
- 7.6. Розкрийте суть показників економічного оцінювання.
- 7.7. Назвіть критерії економічної оцінки земель.
- 7.8. Як поділяється економічна оцінка на загальну і зокремлену?
- 7.9. Які основні критерії економічної оцінки земель та методи їх визначення?
- 7.10. Назвіть показники економічної оцінки земель.

- 7.11. В якому разі проводиться нормативна та експертна грошова оцінка земельних ділянок?
- 7.12. Що є підставою для проведення оцінки земель?

Тести для самоконтролю

1. Оцінка земель поділяється на такі види:	а) експертна оцінка земель
	б) грошова оцінка земельних ділянок
	в) економічна оцінка земель
	г) бонітування ґрунтів
2. Порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, що мають сталий характер та істотно впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах носить назву:	а) економічна оцінка земель
	б) бонітування ґрунтів
	в) експертна оцінка земель
	г) нормативна оцінка земель
3. Продовжить речення. Дані бонітування ґрунтів є основою:	а) для проведення експертної оцінки земель
	б) для визначення площ, що підлягають оподаткуванню
	в) для здійснення ринкових операцій із земельними ділянками
	г) для проведення економічної оцінки земель
4. Оцінка земель як природного ресурсу і засобу виробництва у сільському та лісовому господарствах і як просторового базису у суспільному виробництві за показниками, що характеризують продуктивність земель, ефективність їх використання та дохідність з одиниці площі носить назву:	а) нормативна грошова оцінка земельних ділянок
	б) експертна грошова оцінка земельних ділянок
	в) економічна оцінка земель
	г) грошова оцінка земельних ділянок
5. Капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами – це:	а) нормативна грошова оцінка земельних ділянок
	б) капіталізація
	в) експертна грошова оцінка земельних ділянок

	г) оцінка земель
6. Результат визначення вартості земельної ділянки та пов'язаних з нею прав оцінювачем (експертом з питань оцінки земельної ділянки) із застосуванням сукупності підходів, методів та оціночних процедур, що забезпечують збір та аналіз даних, проведення розрахунків і оформлення результатів у вигляді звіту носить назву:	а) нормативна грошова оцінка земельних ділянок
	б) експертно-ринкова оцінка земельних ділянок
	в) експертна грошова оцінка земельних ділянок
	г) буферних територій
7. Наукова система поділу території, яка враховує закономірний розподіл природних умов і ресурсів, а також особливості їх сільськогосподарського використання – це:	а) природно-сільськогосподарська зона
	б) природно-сільськогосподарський округ
	в) районування території
	г) природно-сільськогосподарське районування території
8. Порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, які мають сталий характер та істотно впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах носить назву:	а) агровиробнича група ґрунтів
	б) бонітування ґрунтів
	в) номенклатура ґрунтів
	г) агровиробниче групування ґрунтів
9. Що є інформаційною базою для нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, у тому числі земель під господарськими будівлями і дворами?	а) відомості Державного земельного кадастру (кількісна і якісна характеристика земель, бонітування ґрунтів, економічна оцінка земель)
	б) матеріали природно-сільськогосподарського районування території
	в) документація із землеустрою
	г) матеріали з Державного фонду документації із землеустрою

Економіка землекористування

10. Назвіть регіональні фактори місцезросташування земельної ділянки:	а) чисельність населення та адміністративний статус населеного пункту, його місце в системі розселення
	б) розміщення у межах населених пунктів, розташованих у приміських зонах великих міст
	в) розміщення у межах населених пунктів, що мають статус курортів
	г) місцезросташування населених пунктів на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської аварії

Тема 8. Наукові основи формування землекористування

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ, студенти повинні знати:

- як впливає розміщення продуктивних сил на організацію землекористування;
- особливості техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель;
- шляхи реалізації державної цільової програми у сфер землекористування;
- стадії розроблення державних цільових програм використання та охорони земель.

вміти:

- відображати особливості землекористування, пріоритетні його напрямки вдосконалення у регіональних програмах і схемах землеустрою;
- обґрунтовувати механізми формування сільськогосподарських і не-сільськогосподарських землекористувань;
- обґрунтовувати недоліки у сфері землекористування.

План лекційного заняття:

- 8.1. Вплив розміщення продуктивних сил на організацію землекористування.
- 8.2. Структура землекористування у регіональних програмах та схемах землеустрою.
- 8.3. Особливості техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель.
- 8.4. Принципи та механізми формування сільськогосподарських і не-сільськогосподарських землекористувань.

План семінарського заняття:

- 8.1. Охарактеризуйте основні закономірності розміщення продуктивних сил.
- 8.2. Охарактеризуйте види факторів розміщення продуктивних сил.
- 8.3. Які основні принципи розміщення продуктивних сил?
- 8.4. На яких принципах має ґрунтуватися закономірність розвитку системи землекористування?
- 8.5. Що є завданням планування землекористування?

Економіка землекористування

- 8.6. Які основні стадії розроблення державної цільової програми використання та охорони земель?
- 8.7. Які основні механізми та шляхи реалізації державної цільової програми?
- 8.8. Охарактеризуйте основні недоліки землекористування в післяреформений період.
- 8.9. Розкрийте принципи формування землекористування в системі управління земельними ресурсами?
- 8.10. Розкрийте суть принципів формування несільськогосподарських землекористувань.

Тести для самоконтролю

1. Продовж речення. В основі територіального поділу праці лежать:	а) оптимальна спеціалізація господарства
	б) єдність природної, матеріальної та соціальної сфер
	в) ефективні внутрішньо- і міжрегіональні економічні зв'язки
	г) закономірність ефективного розміщення продуктивних сил
2. Продовж речення. Закономірність економічної цілісності регіону полягає у:	а) органічній єдності виробничих ресурсів
	б) органічній єдності природної, матеріальної (створеної людиною) та соціальної сфер
	в) у взаємопов'язаності елементів господарства
	г) у взаємопов'язаності елементів регіонального господарства, що впорядковує їх у регіональну економічну систему
3. Які фактори розміщення продуктивних сил характеризують кількісний та якісний склад ресурсного потенціалу?	а) демографічні фактори
	б) соціально-економічні
	в) техніко-економічні
	г) природно-географічні
4. Сукупність головних ідей та вихідних положень, що формують першооснову розміщення продуктивних сил, результат наукового пізнання дії закономірності розміщення окремих	а) економічний базис
	б) принципи розміщення продуктивних сил
	в) раціональність виробництва
	г) комплексність виробництва

об'єктів, галузей і територіальних господарських комплексів – це:	
5. Оптимальна структура господарства регіону, тобто відповідні пропорції між галузями спеціалізації, допоміжними та обслуговуючими галузями, а також між виробничою та соціальною сферами тощо носить назву –	а) збереження екологічної рівноваги
	б) вирівнювання рівнів економічного і соціального розвитку регіонів та областей
	в) пропорційність розміщення виробництва
	г) територіальна концентрація
6. Визначення основних напрямів використання земельного фонду з урахуванням екологічних, економічних, історичних, географічних, демографічних та інших особливостей конкретних територій є:	а) завданням планування землекористування
	б) формою планування землекористування
	в) науково-обґрунтоване забезпечення потреб
	г) раціональне використання природних ресурсів
7. Назвіть форми планування землекористування –	а) є розробка та затвердження програм використання та охорони земель (державних, регіональних)
	б) форсайт
	в) планування територій
	г) природно-сільськогосподарське районування земель
8. Де саме запроваджується обмеження господарської діяльності?	а) в смугах відведення автомобільних доріг і залізниць
	б) за межами населених пунктів
	в) на санітарно-захисних зонах
	г) в охоронних та санітарно-захисних зонах ліній електропередачі
9. Де саме запроваджується особливий режим використання земель?	а) на приаеродромній території
	б) екосистемна
	в) в охоронних зонах трубопроводного транспорту
	г) в зонах з особливими умовами користування навколо військових та оборонних об'єктів

Економіка землекористування

---

10. Оптимальна спеціалізація господарства є основою закономірності	а) територіальної комплексності продуктивних сил
	б) економічної цілісності регіону
	в) ефективного розміщення продуктивних сил
	г) територіального поділу праці

Тема 9. Еколого-економічні основи організації земель підприємств, установ та організацій

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ, студенти повинні знати:

- особливості створення (організації) землекористувачів різних організаційно-правових форм;
- мотиви створення агрохолдингів та фермерських господарств;
- функції та проблемні питання міського землекористування;
- орієнтири, на які має бути направлено міське землекористування.

вміти:

- обґрунтовувати структуру організації земель;
- охарактеризувати склад, структуру та ефективність використання міських земель;
- орієнтуватись у механізмі формування міського землекористування;
- обґрунтовувати інституційні принципи регулювання міського землекористування.

План лекційного заняття:

- 9.1. Особливості створення (організації) землекористувачів.
- 9.2. Особливості створення агрохолдингів.
- 9.3. Особливості створення фермерських господарств.
- 9.4. Методологічні основи формування міського землекористування.
- 9.5. Особливості розподілу та використання земель міст.
- 9.6. Особливості створення сільськогосподарських підприємств.
- 9.7. Особливості розміщення об'єктів несільськогосподарської діяльності.

План групового заняття:

- 9.1. Охарактеризуйте створення організаційних форм сільськогосподарських підприємств внаслідок проведення земельної реформи. Як змінилася структура сільськогосподарських товаровиробників за цей час?
- 9.2. Що є особливістю землеустрою у пореформений період?
- 9.3. На яких засадах має здійснюватися створення (організація) землекористування приватно-орендних підприємств, фермерських господарств, інших сільськогосподарських підприємств, що користуються землею на праві оренди?
- 9.4. Охарактеризуйте недоліки землеволодіння і землекористування.

- 9.5. Що є мотивами створення агрохолдингів. Назвіть сильні і слабкі сторони їх розвитку в Україні.
- 9.6. Охарактеризуйте склад, структуру та ефективність використання міських земель.
- 9.7. Які головні особливості міських земель порівняно з іншими землями та їх функції?
- 9.8. Охарактеризуйте закономірності і фактори розміщення об'єктів несільськогосподарської діяльності.

Тести для самоконтролю

1. Розмежованість господарства на відособлені ділянки, розділені землями інших землевласників, що збільшує віддаленість земель і призводить до необхідності спілкування через землі інших господарств, погіршення умов керування виробництвом, зростання щорічних витрат виробництва та зниження його ефективності носить назву:	а) черезсмужжя
	б) вкраплення
	в) далекоземелля
	г) ламаність меж і вклинювання
2. Розташування всередині земельного масиву і меж певного землеволодіння ділянки землі іншого землевласника, що збільшує транспортні витрати, потребує зустрічних переїздів, а іноді призводить до знеособлення у використанні землі носить назву:	а) вкраплення
	б) далекоземелля
	в) ломаність меж і вклинювання
	г) нерациональний розмір землеволодіння і землекористування
3. Продовжить речення. Організація землеволодінь та землекористувань передбачена в складі проєктів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, до того ж підкреслюється, що заходи з організації сільськогосподарського виробництва та впорядкування угідь розробляються у ...:	а) санітарно-захисних зон
	б) територіальної громади
	в) межах землеволодінь і землекористувань
	г) кожній об'єднаній територіальній громаді

4. Комплекс організаційних, правових, земельнопорядних та інших заходів, що полягає в економічно обгрунтованому об'єднанні землевласниками і землекористувачами земельних ділянок та земель сільськогосподарського призначення в єдині земельні масиви, місце розташування, розміри, конфігурація та склад угідь яких забезпечують стає землекористування – це:	а) черезсмузжя
	б) консолідація земель сільськогосподарського призначення
	в) приватизація
	г) децентралізація
5. Об'єднання юридичних осіб (сільськогосподарських підприємств), одне з яких (основне підприємство чи товариство) через володіння контрольними пакетами акцій дочірніх підприємств має можливість брати участь у діяльності органів управління останніх і здійснювати над ним контроль – це:	а) дочірнє підприємство
	б) фермерське господарство
	в) сільськогосподарське підприємство
	г) агрохолдинги
6. Регіон, обмежена частина земної поверхні в природних, державних, адміністративних або умовних межах: визначається протяжністю, як специфічним видом «просторового» ресурсу, площею, географічним розташуванням, природними умовами, господарською освоєністю – це:	а) територія
	б) природний ресурс
	в) пам'ятка природи
	г) порушена територія
7. Назвіть особливості міських земель порівняно з іншими землями.	а) різноманіття цілей використання (поліфункціональність), малий розмір міських землекористувань
	б) просторова концентрація об'єктів нерухомості
	в) високий ступінь техногенного, антропогенного впливу на землі всіх видів функціонального призначення
	г) високий ступінь закритості природної поверхні земель

Економіка землекористування

	більшості видів функціонального призначення
8. Територіальна концентрація виробництва й населення зумовлена різними чинниками. Назвіть їх.	а) особливо сприятливими природними умовами, вигідним економіко-географічним положенням
	б) наявністю природно-ресурсної бази, загальною економічною ситуацією
	в) розвитком продуктивних сил
	г) історико-економічними особливостями розвитку території
9. Які фактори розміщення продуктивних сил включають якісну і кількісну характеристики родовищ корисних копалин, енергетичних, водних, лісових, земельних ресурсів, природно-кліматичні й природно-транспортні умови?	а) екологічні
	б) природні
	в) технічні
	г) економічні
10. Які фактори розміщення продуктивних сил включають вартість капіталовкладень, строки будівництва, ефективність виробництва, призначення та якість продукції, виробничі зв'язки, економіко-географічне і транспортне положення та ін?	а) економічні
	б) соціально-демографічні
	в) екологічні
	г) технічні

Тема 10. Економічна оцінка збитків і втрат у землекористуванні, зумовлених вилученням земель та обмеженнями в їх використанні

ВИВЧАЮЧИ ТЕМУ,

студенти повинні знати:

- як класифікуються збитки та які засади їх відшкодування;
- методикку визначення збитків власників землі та землекористувачів;
- як здійснюється юридична практика відшкодування збитків;
- види обмежень і обтяжень прав щодо використання земельних ділянок;
- механізм відшкодування збитків;
- порядок визначення збитків.

вміти:

- обґрунтовувати порядок визначення збитків;
- розрізняти збитки, які можуть бути заподіяні результатом правомірних дій та неправомірних (протиправних) дій;
- обґрунтовувати підстави для відшкодування збитків;
- орієнтуватись у механізмі законодавчого забезпечення відшкодування збитків;
- розраховувати розмір збитків.

План лекційного заняття:

- 10.1. Класифікація збитків.
- 10.2. Основні засади відшкодування збитків.
- 10.3. Порядок визначення збитків.
- 10.4. Економічні засади відшкодування збитків.
- 10.5. Юридична практика відшкодування збитків.

План групового заняття:

- 10.1. Розкрийте сутність цивільно-правової категорії «відшкодування збитків» згідно з нормами земельного та цивільного законодавства.
- 10.2. Охарактеризуйте правомірні і неправомірні підстави відшкодування заподіяних збитків.
- 10.3. Наведіть приклади юридичної практики відшкодування збитків.
- 10.4. За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок?

- 10.5. За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних внаслідок використання земельних ділянок не за цільовим призначенням?
- 10.6. За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних унаслідок зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу?
- 10.7. За якою методикою розраховується розмір збитків, заподіяних унаслідок непроведення робіт з рекультивації порушених земель?
- 10.8. Який порядок розрахунку розміру шкоди від забруднення земель?
- 10.9. Як розраховують розмір шкоди від засмічення земель?
- 10.10. Які органи надають довідку про нормативну грошову оцінку земельної ділянки, що зазнала забруднення та засмічення?

Тести для самоконтролю

1. Втрати, яких особа зазнала через пошкодження або знищення речі, а також витрати, які були чи будуть здійснені особою для відновлення свого порушеного права, включаючи упущену вигоду – це:	а) непрямі збитки
	б) заподіяні збитки
	в) збитки
	г) правомірні збитки
2. Відповідно до Цивільного кодексу України збитки – це:	а) витрати, які були чи будуть здійснені особою для відновлення свого порушеного права (реальні збитки)
	б) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене
	в) втрати сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва
	г) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі
3. Які існують неправомірні збитки?	а) погіршення якості ґрунтового покриву та інших корисних властивостей сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників

	б) приведення сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників у непридатний для використання стан
	в) вилучення (викуп) сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісгосподарським виробництвом
	г) неодержання доходів за час тимчасового невикористання земельної ділянки як самостійна підстава відшкодування збитків
4. Дохід, який міг би одержати власник землі, землекористувач, зокрема орендар, із земельної ділянки, і який він не одержав внаслідок її вилучення (викупу) або тимчасового зайняття, обмеження прав, погіршення якості землі або приведення її у непридатність для використання за цільовим призначенням у результаті негативного впливу, спричиненого діяльністю підприємств, установ, організацій та громадян носить назву:	а) непокриті збитки
	б) витрати на поліпшення земель
	в) недоодержаний дохід
	г) вилучений дохід
5. Будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення, та яких їх власник має позбутися способом утилізації чи видалення – це:	а) відходи
	б) забруднені землі
	в) пестициди
	г) накопичені продукти життєдіяльності
6. Якщо в складі земель виявлені негативні кількісні або якісні зміни, що сталися в результаті господарської діяльності чи впливу інших чинників, вони носять назву:	а) порушені землі
	б) землі, що зазнали радіонуклідного впливу
	в) забруднені землі
	г) засмічені землі

Економіка землекористування

7. Якщо на відкритому ґрунті наявні сторонні предмети і матеріали, сміття без відповідних дозволів, що призвело або може призвести до забруднення навколишнього природного середовища, то такі землі носять назву:	а) порушені
	б) засмічені
	в) землі, що зазнали радіонуклідного впливу
	г) землі, на яких накопичені відходи
8. Об'єм відходів (м ³), що спричинили засмічення, встановлюють:	а) множенням площі забрудненої земельної ділянки на коефіцієнт забруднення земельної ділянки, що характеризує кількість забруднювальної речовини в об'ємі забрудненої землі залежно від глибини просочування
	б) за об'ємними характеристиками цього засмічення через добуток площі засмічення земельної ділянки та товщини шару цих відходів
	в) множенням коефіцієнту небезпечності забруднювальної речовини на коефіцієнт еколого-господарського значення земель
	г) залежно від площі засміченої ділянки
9. Наявність на території землекористування сторонніх предметів і матеріалів носить назву:	а) забруднення
	б) засмічення
	в) деградація ґрунтів
	г) заорювання
10. Відшкодуванню не підлягають:	а) вартість земельних ділянок, розташованих у межах спеціальних зон об'єктів енергетики
	б) вартість водних джерел
	в) вартість плодючих та інших багаторічних насаджень
	г) вартість житлових будинків, виробничих та інших будівель і споруд

ПИТАННЯ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Варіант № 1.

1. Які основні завдання охорони та раціонального використання земельних ресурсів?
2. Що являє собою екологічна оцінка землекористування?
3. В чому полягає сутність екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування?

Варіант № 2.

1. Розкрийте питання балансу децентралізації повноважень органів державної влади щодо управління земельними ресурсами.
2. Що повинен включати в себе процес екологічної оцінки землекористування?
3. Які існують натуральні показники ефективності використання ріллі?

Варіант № 3.

1. В чому полягає стратегічна мета перспективного розвитку землекористування?
2. Як розраховується конкурентоспроможність за показниками за показниками ефективності виробничої діяльності?
3. Що являє собою перспективна модель сільськогосподарського землекористування?

Варіант № 4.

1. Що являє собою економіка землекористування та які її основні завдання?
2. Як розраховується коефіцієнт інтенсивності використання сільськогосподарських угідь?
3. Розкрийте підходи до оптимізації земельних відносин.

Варіант № 5.

1. Розкрийте інвайронментальні аспекти сталого розвитку сільськогосподарського землекористування?
2. Назвіть чинники конкурентоспроможності землекористування.
3. Чи застосовуються новітні технічні та технологічні досягнення у сфері використання, охорони та відтворення земельних ресурсів?

Варіант № 6.

1. Що таке інвайронменталізм?
2. Розкрийте основні положення нормативної грошової оцінки земель.
3. Вкажіть пріоритети розвитку землекористування.

Варіант № 7.

1. Які вчені займалися вивченням основних положень інвайронменталізму?
2. Як розраховується нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення?
3. Назвіть етапи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування.

Варіант № 8.

1. Вкажіть види родючості ґрунтів.
2. Як розраховується ступінь господарського використання землі? Розкрийте значення цього показника.
3. Чим відрізняються диференціальна рента I і диференціальна рента II?

Варіант № 9.

1. Розкрийте місію впровадження інновацій щодо управління земельними ресурсами.
2. Як розраховується ступінь розораності?
3. Які існують інституціональні чинники конкурентоспроможності землекористування?

Варіант № 10.

1. Що є методологічною основою сталого розвитку землекористування?
2. Як розраховується ступінь меліорованості?
3. Розкрийте етапи конкурентоспроможності землекористування.

Варіант № 11.

1. Розкрийте поняття оптимізації земельних відносин.
2. Які культури є інтенсивними?
3. Які існують чинники конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування?

Варіант № 12.

1. Розкрийте поняття оптимізації земельних відносин.
2. Як розраховується питома вага інтенсивних культур?
3. Охарактеризуйте екосистемний підхід до управління земельними відносинами в контексті сталого та збалансованого розвитку.

Варіант № 13.

1. Складіть орієнтовну схему оптимізації землекористування.
2. Які показники характеризують економічну ефективність використання землі?
3. Розкрийте чинники розвитку інноваційних форм управління землекористуванням?

Варіант № 14.

1. Як проводиться аналіз еколого-економічного стану використання земель?
2. Які категорії характеризують екологічну складову конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування?
3. Як розраховується ефективність використання землі?

Варіант № 15.

1. Що являє собою еколого-економічна оптимізація структури землекористування?
2. Які Ви знаєте натуральні показники ефективності використання землі?
3. Що таке екологія землекористування?

Варіант № 16.

1. Розкрийте інвайронментальні аспекти соціально-економічної концепції сталого розвитку?
2. Які Ви знаєте вартісні показники ефективності використання землі?
3. Як формується конкурентоспроможність сільськогосподарського землекористування?

Варіант № 17.

1. Що таке триєдина концепція сталого розвитку?
2. Охарактеризуйте інноваційну модель землекористування.
3. Що таке конкурентні стратегії розвитку землекористування?

Варіант № 18.

1. Назвіть особливості сільськогосподарського землекористування.
2. Що характеризують натуральні показники ефективності використання землі?
3. Які існують інвестиційні пріоритети у землекористуванні?

Варіант № 19.

1. Охарактеризуйте процес екологізації наукових знань.
2. Які показники розраховують для поглибленого аналізу структури земельних угідь?
3. Які існують підходи до інтенсифікації використання земель?

Варіант № 20.

1. Охарактеризуйте умови оптимального розподілу ресурсів в системі землекористування.
2. Які існують показники ефективності використання землі?
3. Охарактеризуйте предмет курсу «Економіка землекористування».

Варіант № 21.

1. Яка роль України у вирішенні глобальних проблем в системі землекористування?
2. Що характеризують вартісні показники ефективності використання землі?
3. Обґрунтуйте еколого-економічну класифікацію придатності земель.

Варіант № 22.

1. Що являє собою оптимізація землекористування?
2. Які показники характеризують критерії економічної оцінки землі?
3. Охарактеризуйте, в чому полягає основне значення економіки організації землеволодіння та землекористування.

Варіант № 23.

1. Як класифікуються земельні ресурси?
2. Які показники характеризують рівень продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві?
3. Як сформована земельна власність в Україні?

Варіант № 24.

1. Назвіть принципи оцінки економічної ефективності землекористування.
2. Як розраховується рівень рентабельності виробництва та рівень рентабельності сільськогосподарської продукції?
3. Розкрийте сутність категорії «інвестиція» у термінологічному апараті економіки землекористування.

Варіант № 25.

1. Охарактеризуйте землеустрій як основний механізм раціоналізації землеволодінь і землекористувань.
2. Розкрийте систему показників економічної ефективності виробництва по сільськогосподарських підприємствах.
3. Охарактеризуйте основні поняття стратегічного розвитку землекористування.

Варіант № 26.

1. Обґрунтуйте концепцію охорони земель, що ґрунтується на бездефіцитному балансі гумусу в ґрунті.
2. Як розраховується норма прибутку, який її економічний зміст?
3. Розкрийте специфічні ознаки інновацій у сільськогосподарському землекористуванні?

Варіант № 27.

1. В чому полягає рентний характер земельних відносин?
2. Вкажіть, які існують показники інтенсифікації в системі землекористування.
3. Які особливості інновацій у землекористуванні?

Варіант № 28.

1. Опишіть методологію побудови території сільськогосподарських землекористувань.
2. Як здійснюється оцінка економічної ефективності землекористувань?
3. Як необхідно відкоригувати функції органів системи управління земельними ресурсами в контексті інноваційно орієнтованого землекористування?

Варіант № 29.

1. Опишіть процес трансформації форм власності на землю.

2. Які показники характеризують економічну ефективність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва?
3. Які існують інновації у землекористуванні?

Варіант № 30.

1. В чому полягає суть і структура землекористування різних категорій земель?
2. Які існують показники інтенсивності сільськогосподарського виробництва?
3. Які специфічні ознаки інновацій у землекористуванні?

ЗАДАЧІ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Задача 1

Розрахуйте показники ефективності використання землі в цілому по Україні (або Миколаївської області). Результати оформіть у вигляді таблиці.

Показники	Базисний рік	Проміжний рік	Звітний рік	Дані звітного року у % до:	
				базисного року	проміжного року
Обсяг валової і товарної продукції сільського господарства або рослинництва в розрахунку на одиницю земельної площі					
Валовий дохід у розрахунку на одиницю земельної площі					
Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції на одиницю земельної площі					
Чистий дохід на одиницю земельної площі					
Виробництво зерна на 100 га ріллі, ц					
Виробництво цукрових буряків на 100 га ріллі, ц					

Економіка землекористування

Виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь, ц					
Виробництво м'яса великої рогатої худоби та овець у живій масі на 100 га сільськогосподарських угідь, ц					
Виробництво вовни на 100 га сільськогосподарських угідь, ц					
Виробництво м'яса свиней у живій масі на 100 га ріллі, ц					

Задача 2

Заповніть таблицю та зробіть відповідні висновки.

Загальна земельна площа України (або Миколаївської області) та розподіл сільськогосподарських угідь за землевласниками та землекористувачами у 2023 році, тис га

Показники	Загальна земельна площа	Усі сільськогосподарські угіддя	з них		
			рілля	сіножаті	пасовища
Усього земель					
Землі сільськогосподарських підприємств і громадян					
у тому числі землі сільськогосподарських підприємств з них: державних недержавних землі громадян					
Землі користувачів інших категорій					

Задача 3

Заповніть таблицю та розрахуйте показники. Зробіть відповідні висновки.

Оцінка використання сільськогосподарських угідь по підприємствах в Україні (або Миколаївській області) у 2023 році

Показники	Загальна площа, тис.га	Сільськогосподарські угіддя, тис. га	Сільськогосподарська освоєність,%	Площа ріллі, тис.га	Рівень розораності території,%	Розораність сільськогосподарських угідь,%
України						
Миколаївська область						

Задача 4

Розрахуйте ефективність використання сільськогосподарських угідь в Україні (або Миколаївської області) за відповідні роки. Зробіть висновки.

Показники	Базисний рік	Проміжний рік	Звітний рік	Дані звітного року у % до:	
				базисного року	проміжного року
Грошова оцінка 1 га с.-г. угідь станом на кінець року, грн					
Валова продукція с.г. в розрахунку на 1 га с.-г. угідь, , грн					
Валова продукція с.г., вироблена в с.-г. підприємствах в розрахунку на одного працівника,					

Економіка землекористування

зайнятого в с.-г. виробництві, тис. грн					
Прибуток від реалізації с.-г. продукції на 1 га с.-г. угідь, грн					
Вироблено на 100 га с.-г. угідь, ц: - молока - приросту великої рогатої худоби					
Вироблено на 100 га ріллі, ц: - зерна - цукрових буряків - приросту свиней					
Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, %					

Задача 5

Розрахуйте структуру сільськогосподарських угідь, заздалегідь заповнивши дані таблиці. Зробіть відповідні висновки.

Види угідь	Миколаївська область		Україна	
	тис. га	%	тис. га	%
Сільськогосподарські угіддя усього, в тому числі:				
- рілля				
- перелоги				
- багаторічні насадження				
- сіножаті				
- пасовища				

Завдання 6

Розрахуйте питому вагу показників в динаміці та зробіть відповідні висновки.

Рівень використання зрошуваних земель та інтенсивних культур у землекористуванні

Показники	Базисний рік	Звітний рік	Звітний рік у відсоткових пунктах до базисного року, в.п.	
Питома вага зрошуваних земель в площі сільськогосподарських угідь, %				
Питома вага площі інтенсивних культур в площі посіву сільськогосподарських культур, %				

Завдання 7

Заповніть таблицю, вказавши та охарактеризувавши нормативно-правове забезпечення землекористування в Україні у воєнний період.

Характеристика нормативно правових актів, які регулюють землекористування у воєнний період

Нормативно-правовий акт	Його характеристика	Пріоритети для розвитку землекористувань у воєнний період

Завдання 8

Визначте структуру землекористування, сільськогосподарську освоєність та розорюваність земель господарства, загальна земельна площа якого 1580 га, з них рілля 1080 га, сінокоси – 170 га, пасовища – 200 га, площа лісу – 30 га, кущів – 90 га, заболочених земель – 10 га.

Завдання 9

Розрахуйте розмір збитків, нанесених сільськогосподарським підприємствам, організаціям і установам внаслідок вилучення сільськогосподарських угідь, помноживши наступні показники: площа земельної ділянки (га), що вилучається, середня урожайність сільськогосподарських культур (ц), ринкова ціна 1 центнера сільськогосподарської продукції (ціну беремо із статистичного довідника за звітний рік). Результати оформіть у відповідній таблиці.

Розрахунок розміру збитків сільськогосподарського виробництва, пов'язаних з вилученням земель із землекористування

№ з/п	Площа земельної ділянки, га	Назва с/г культури	Урожайність с/г культури	Ринкова ціна 1 ц продукції, грн/ц	Розмір збитків, тис грн

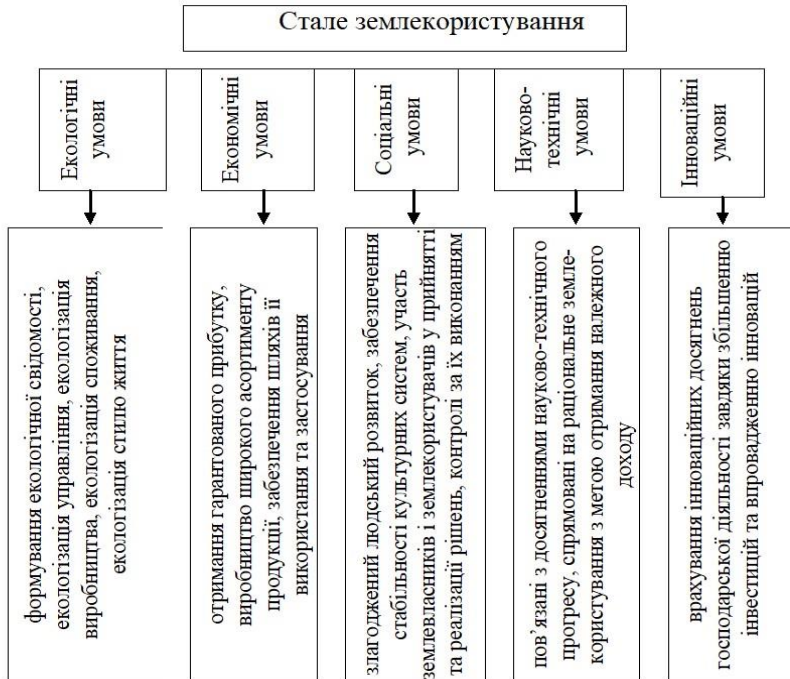
Завдання 10

Розрахуйте частку земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення у структурі земельного фонду Миколаївської області за звітний рік, використовуючи дані статистичних довідників.

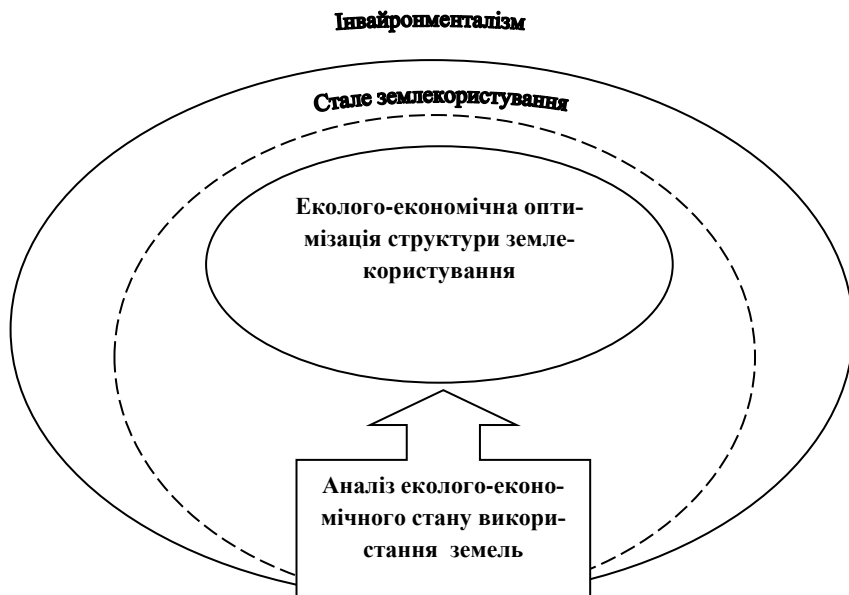
НАВЧАЛЬНО-НАОЧНІ МАТЕРІАЛИ

Слайд 1

Основні фактори сталого землекористування

Схема оптимізації землекористування

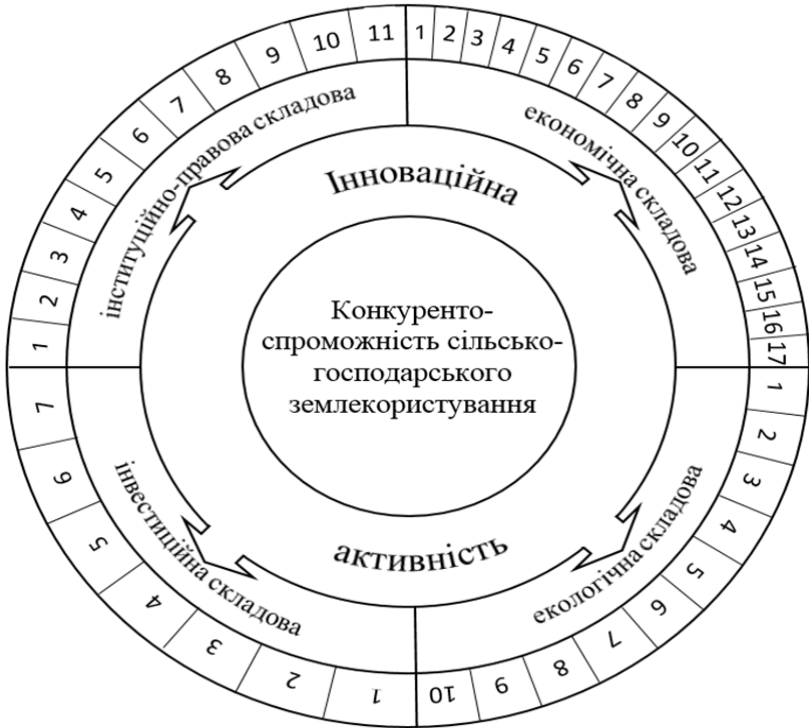
Види екологічної оцінки землекористування

Показники ефективності використання землі

Показники
Обсяг валової і товарної продукції сільського господарства або рослинництва в розрахунку на одиницю земельної площі
Валовий дохід у розрахунку на одиницю земельної площі
Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції на одиницю земельної площі
Чистий дохід на одиницю земельної площі
Виробництво зерна на 100 га ріллі, ц
Виробництво цукрових буряків на 100 га ріллі, ц
Виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь, ц
Виробництво м'яса великої рогатої худоби та овець у живій масі на 100 га сільськогосподарських угідь, ц
Виробництво вовни на 100 га сільськогосподарських угідь, ц
Виробництво м'яса свиней у живій масі на 100 га ріллі, ц

**Конкурентоспроможність сільськогосподарського
землекористування**

**Інституційні чинники конкурентоспроможності
землекористування**

Інституціональні чинники

- макроекономічна політика держави;
- інфраструктурне забезпечення ринку землі;
- узгодження податкової політики з фінансовими можливостями сільгоспвиробників;
- державна підтримка аграрних підприємств;
- вища освіта та рівень професійної підготовки землевласників і землекористувачів;
- оснащення новітніми технологіями;
- створення умов для підвищення ефективності сільгоспвиробництва;
- інноваційні технології в землекористуванні;
- пріоритетність екологічних вимог над економічними;
- обґрунтовані підходи щодо залучення інвестицій;
- кооперативна організація виробництва;
- інтеграція з підприємствами переробної сфери.

Етапи конкурентоспроможності землекористування

Конкурентоспроможність за показниками ефективності виробничої діяльності в регіоні за рік

Критерії та показники конкурентоспроможності	Роль показника в оцінці	Правило розрахунку показника	Миколаївська обл.	В середньому по Україні
Відносний показник затрат на одиницю продукції	Відображає ефективність витрат при виробництві продукції	Валові витрати /обсяг виробництва продукції		
Фондовіддача	Характеризує ефективність використання основних виробничих фондів	Обсяг випуску продукції/вартість основних виробничих фондів		
Рентабельність продукції, %	Характеризує ступінь прибутковості продукції	Прибуток від реалізації × 100% / повна собівартість продукції		
Відносний показник продуктивності праці	Відображає ступінь організації виробництва та використання робочої сили	Обсяг виробництва продукції / середньорічна кількість працівників		

Модель сільськогосподарського землекористування

Механізм раціонального використання землі

- врахування внутрішньогалузевих та міжгалузевих відносин;
- врахування земельно-ресурсної динаміки розселення та регіональних особливостей розвитку продуктивних сил;
- бюджетна підтримка сільгоспвиробників;
- дотримання умови пріоритетності збереження довкілля та відтворення родючості ґрунтів;
- дотримання збалансованості економічно доцільного і екологічно безпечного рівня віддачі земельних ресурсів;
- удосконалення регіонального підходу з раціоналізації землекористування та основі використання земель з урахуванням конкретних місцевих умов, які властиві даному регіону.

Інноваційна функція

Механізм раціонального використання землі

Інформаційна функція

- створення єдиної інформаційної бази;
- запровадження сучасних інформаційних технологій;
- інформаційна підтримка засад раціоналізації землекористування.

Політико-правова функція

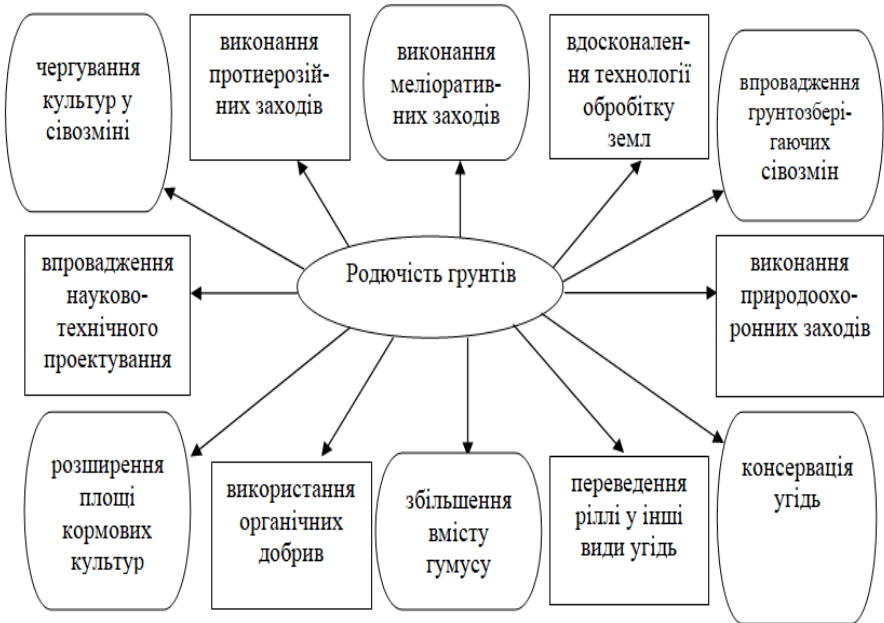
- забезпечення втілення в життя програм розвитку земельних відносин;
- створення надійної та ефективної системи розробки нормативно-правових актів в сфері раціоналізації землекористування.

Еколого-економічна функція

- фінансове забезпечення;
- оптимізація структури посівних площ;
- врахування якісних параметрів ґрунтового покриття;
- рівень організації підприємництва.

Алгоритм відтворення родючості ґрунтів

Заходи, що сприятимуть впровадженню ефекту синергії у землекористуванні

запровадження трансферу знань у землекористуванні	→	комплексна взаємодія потенційних стейкхолдерів та кваліфікованих землевпорядників із навчальними закладами та науково-дослідними установами
впровадження компетенцій, що спрямовані на комплексне використання знань	→	втілення наукових та практико-орієнтованих інноваційних рішень для відновлення практико-орієнтованих функцій землевпорядних структурних підрозділів
самоорганізація землевпорядного та інженерно-технічного персоналу	→	відновлення практичної діяльності землевпорядних організацій, забезпечення виконання робіт у сфері геодезії та землеустрою, відновлення критичної інфраструктури
розробка інвестиційно привабливих землевпорядних проектів у післявоєнний період	→	поновлення механізмів розробки проектів організації використання земель, виходячи з потенційних можливостей, що наразі мають місце та вимог післявоєнного ринку
спільне проведення досліджень і розробок та їх впровадження в практику	→	відновлення ефективності ведення виробництва на землі завдяки продуманим перспективним та правильно змодельованим інноваційним рішенням
поступове відновлення роботи виробничих потужностей	→	поновлення бізнесу завдяки кваліфікованим та правильно сконструйованим управлінським рішенням
спільне використання основних засобів та кваліфікованої робочої сили	→	безперервне функціонування ланцюжків виробництва, конструювання нових організаційних відносин
трансформація структури землекористування у післявоєнний період	→	використання виробничих потужностей і чинників виробничо-ресурсного потенціалу з урахуванням місцевих та регіональних особливостей

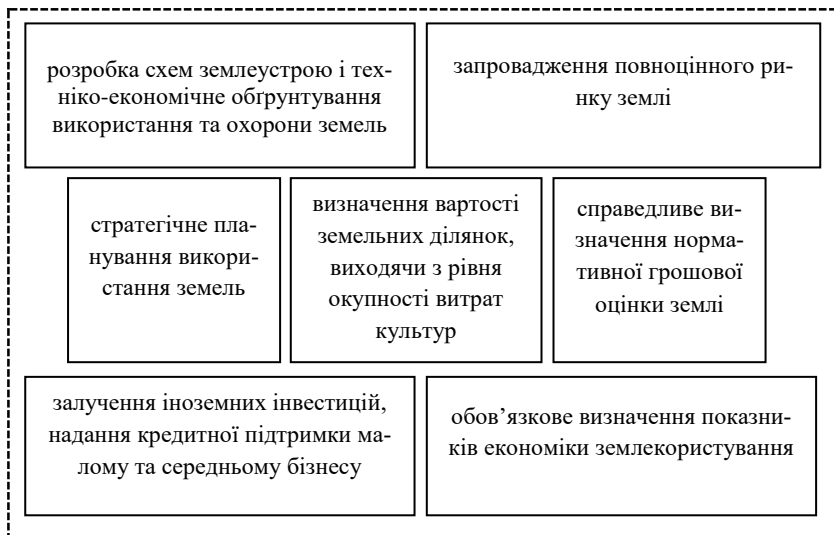
Рішення, що спрямовані на відновлення землекористування

Напрямки, якими слід керуватись задля відновлення землекористування	Системні рішення, що спрямовані на відбудову українського простору
Продовольча безпека	Скорочення логістичних коридорів від виробника до споживача, підтримка продовольчої системи на всіх рівнях, зменшення витрат на транспортування та зберігання продукції
Диверсифікація виробництва	Відбудова виробничих потужностей, відновлення розмаїття системи виробництва продукції, створення додаткових робочих місць для місцевих жителів, самодостатність місцевої громади
Розвиток сільських територій	Ведення власного бізнесу на селі, підвищення економічної стійкості сільських територій, розв'язання екологічних проблем сільських місцевостей, розвиток конкуренції, спрямованої на нові виклики сьогодення, покращення якості життя в сільській місцевості
Кадровий потенціал	Забезпечення науково-інформаційної підтримки українського простору, прийняття ефективних управлінських рішень, створення нових інституцій, спрямованих на модернізацію
Стейкхолдери	Забезпечення стейкхолдерів якісною аналітикою для прийняття оптимальних рішень, консультативна підтримка, надання стейкхолдерами найпотужнішої техніки для відбудови землекористування, ведення спільних проєктів відбудови громад, ведення діяльності на взаємовигідних умовах
Інновації	Спрямування ресурсів на впровадження інновацій, впровадження підходів, спрямованих на оптимізацію використання засобів виробництва, вільний доступ до цифрових рішень, гармонізація українського землекористування із землекористуванням країн європейського простору

Особливості ведення землевпорядного виробництва в українських реаліях

Перспективи ведення економіки землекористування

Формування конкурентних переваг землекористування

Фактори, від яких залежать конкурентні переваги землекористування

- набуття нових компетенцій під час здійснення виробництва;
- застосування нових конкурентоздатних технологій;
- реалізація інновацій задля підвищення результативності виробництва;
- застосування прогресивних конкурентних переваг;
- ефективне використання наявних виробничих ресурсів.

Конкурентні переваги землекористування в сучасних умовах

- забезпечення збалансованості розподілу земель між суб'єктами господарювання та галузями народного господарства;
- посилення інтеграції науки, освіти та виробництва;
- відновлення виробничих потужностей та наукоємність продукції в економічний простір;
- відновлення транспортної інфраструктури та логістичних потужностей;
- переорієнтація виробництва на імпортозамінні технології, оновлення наявних виробничих потужностей;
- підтримка міжнародного ділового співробітництва;
- використання нових знань та накопиченого досвіду;
- налагодження бізнес-технологій для суб'єктів господарювання на землі.

Потенціал використання земельних ресурсів

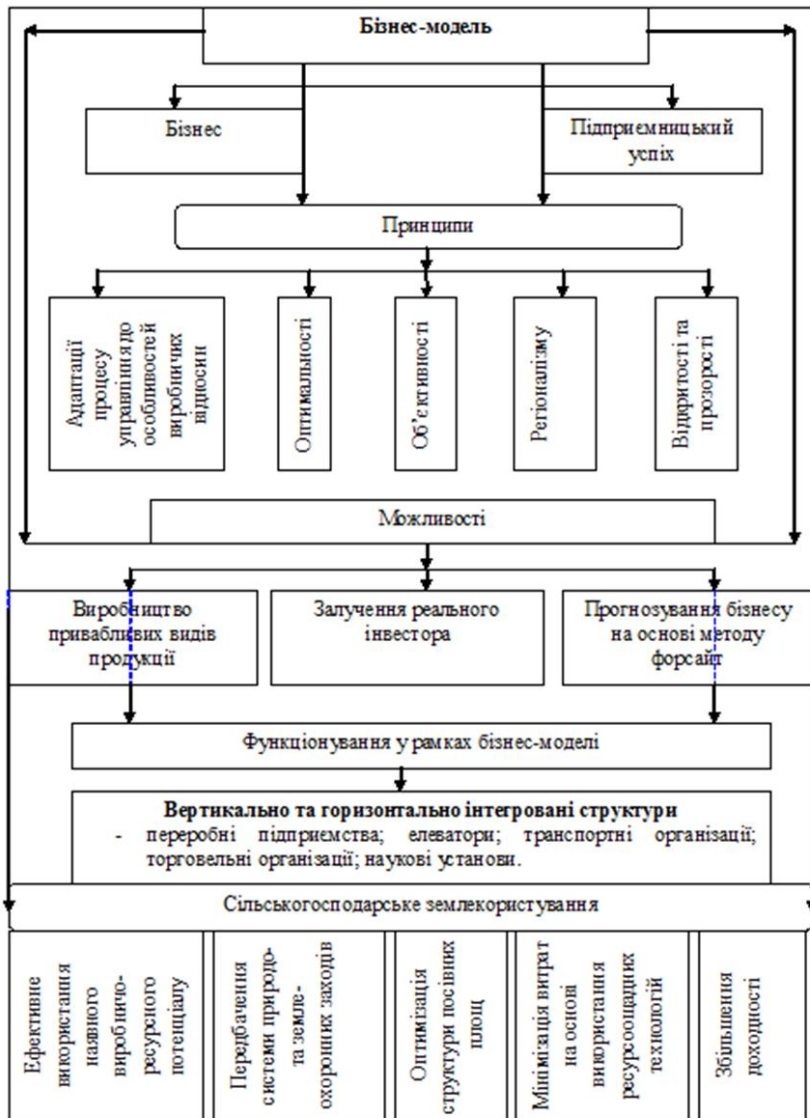

Алгоритм досягнення еколого-економічного розвитку землекористувань

Бізнес-модель розвитку землекористування

Інноваційні орієнтири при розробці програм розвитку територій та раціональному використанні сільськогосподарських угідь

Інноваційний вектор розвитку	Характеристика	Можливі розробки та шляхи реалізації інноваційних орієнтирів
Виробничий	Орієнтований на виробництво та переробку екологічно чистої продукції, що є конкурентоспроможною на внутрішніх та зовнішніх ринках	Збільшення кількості інноваційних підприємств, що впроваджують інноваційні розробки у виробництво. Зростання інвестицій за рахунок розвитку інноваційних орієнтирів у землекористуванні.
Агропромисловий	Орієнтований на розвиток високорентабельних та конкурентоздатних сільськогосподарських виробництв	Перехід на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку
Технічний	Спрямований на створення екологічнобезпечної продукції з використанням сучасних інноваційно-технологічних розробок, що створюють сприятливі умови для гідного рівня життя населення	Використання нанотехнологій у виробництві, що враховують природні та екологічні умови розвитку території

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Новаковська І.О. Економіка землекористування: навч. посіб. – К.: Аграр. наука, 2018. – 400 с.
2. Третяк А. М. Економіка землекористування та землевпорядкування: навчальний посібник. Київ: ТОВ ЦЗРУ, 2004. 542 с.
3. Третяк А. М., Будзяк О. С., Третяк В. М. Екологія землекористування : навч. посіб.; за заг. ред. Третяка А. М. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 178 с. URL: <https://dea.edu.ua/img/source/Book/6.pdf>
4. Павлов Г. І., Гарнага О. М., Веремеєнко Т. С., Фесіна Ю. Г. Економіка землекористування: Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Рівне: НУВГП, 2012. 188 с. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/2399/1/730189%20zah.pdf>
5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
6. Економіка землекористування [Текст] : практикум для здобувачів вищ. освіти ОС «Бакалавр» спец. 193 «Геодезія та землеустрій» / [уклад.: І. О. Новаковська та ін.] ; Нац. авіац. ун-т. – Київ : НАУ, 2021. 46 с. : рис., табл.
7. Земельні ресурси. Практикум : навчальний посібник / Паньків З. П., Наконечний Ю. І. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 196 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Zemel-ni-resursy.-Praktykum-Pankiv.pdf>
8. Роль землеустрою в умовах сталого землекористування. Теоретичні, методичні та практичні аспекти сталого розвитку економіки України: колектив. монографія / за ред. д-р екон. наук, професора О. О. Непочатенко. – Умань: Видавець Сочінський М. М., 2020. – 224 с.
9. Новаковська І. О. Основи економіки землекористування: моногр. К.: ВЦ «Просвіта», 2013. 224 с.
10. Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану. Практичний посібник. К., 2022. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/819/SEO_ready.pdf

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Олена Володимирівна ЛАЗАРЄВА

Економіка землекористування

методичні рекомендації до вивчення дисципліни
для студентів спеціальності 193 Геодезія та землеустрій
галузі знань 19 «Архітектура та будівництво»

Методичні рекомендації

Випуск 435

Редактор *О. Михайлова*

Комп'ютерна верстка, дизайн обкладинки *К. Гросу-Грабарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювально-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підписано до друку 30.01.2024.

Формат 60x84^{1/16}. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 4,6. Обл.-вид. арк. 2.

Тираж 50 пр. Зам. № 6752.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81,

e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.